

Prof. dr hab. Bolesław Domański
Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej
Wydział Geografii i Geologii
Uniwersytet Jagielloński

Recenzja
rozprawy doktorskiej mgr inż. Krzysztofa Kopcia
pt. *Rewitalizacja jako stymulator regeneracji miejskiej*
na przykładzie dużych miast Polski

Problematyka rewitalizacji miast należy do popularnych tematów badań na gruncie nauk geograficznych, ekonomicznych i o zarządzaniu w ostatnich dekadach. Jest równocześnie przedmiotem ogromnej liczby opracowań eksperckich i ewaluacyjnych ze względu na działania rewitalizacyjne realizowane w wielu miastach. W tym kontekście autor podejmuje próbę określenia wpływu rewitalizacji opartej na polskich regulacjach prawnych na proces regeneracji miast. Służyć temu ma analiza procesów rewitalizacji w dużych miastach w Polsce, ich uwarunkowań i wpływu na regenerację miast.

Rozprawa jest niezwykle obszerna, składa się z sześciu rozdziałów i krótkiego zakończenia, uzupełnionych o bibliografię, spisy rysunków i tabel oraz załącznik z kwestionariuszami ankiet. Rozdział pierwszy poświęcono przedyskutowaniu pojęć rewitalizacji i regeneracji miast, ich celu, zakresu i uwarunkowań w kontekście literatury przedmiotu i wybranych ujęć teoretycznych. Przedstawiono tu cele rozprawy, sformułowano hipotezy i pytania badawcze. W kolejnym rozdziale znajdujemy omówienie rewitalizacji w świetle ustaw o rewitalizacji i o samorządzie gminnym oraz krajowych dokumentów strategicznych, a w rozdziale trzecim charakterystykę postępowania badawczego. Zasadnicze wyniki prowadzonych przez autora analiz wpływu rewitalizacji na pobudzanie regeneracji miejskiej przedstawiono w rozdziale czwartym. Rozbudowany rozdział piąty prezentuje wnioski z przeprowadzonych badań, w tym odpowiedź na pytania badawcze i weryfikację hipotez. Rozprawę kończą krótkie rekomendacje i zakończenie.

Główny cel pracy zdefiniowany został jako „ujawnienie mechanizmów wpływu przedsięwzięć rewitalizacyjnych i innych działań z zakresu rewitalizacji podejmowanych przez duże miasta Polski na proces ich regeneracji” (str. 8). Jest to przedsięwzięcie bardzo ambitne a zarazem trudne. Celem pomocniczym było stworzenie „katalogu dobrych praktyk regeneracyjnych”. Hipoteza główna mówi o tym, że „działania oparte na polskich regulacjach prawnych z zakresu rewitalizacji nie są wystarczającym bodźcem stymulującym regenerację miejską” (str. 9). Sformułowano również hipotezy szczegółowe i pytania badawcze. Zaskakujący jest fakt, że większość pytań badawczych nie dotyczy wpływu działań rewitalizacyjnych na proces regeneracji miast, którego uchwycenie przedstawiono jako główny cel pracy.

W rozdziale pierwszym obszernie zaprezentowano kontekst teoretyczny i dotychczasowy stan wiedzy na badanym polu. Pewną słabością jest brak systematyzacji wymienianych zjawisk i procesów kryzysowych w miastach (podrozdział 1.1.1), miejscami również brak krytycznej oceny przytaczanych ujęć, np. zasad miasta regeneracyjnego, obejmujących takie utopijne cechy jak samowystarczalność żywnościowa czy brak nierówności społecznych i ekonomicznych (str. 20). Na poziomie bardziej ogólnym zabrakło mi odniesienia pojęcia regeneracji miast do pojęcia rozwoju zrównoważonego, kładącego nacisk na współzależność zjawisk i procesów społecznych, gospodarczych, środowiskowych i zagospodarowania przestrzennego. Pisząc o regeneracji miast nadmiernie wyeksponowano, w mojej opinii, cele gospodarcze, w tym szczególnie rozwój przemysłu. Niewątpliwym walorem jest autorski model relacji między rewitalizacją i regeneracją miast z uwzględnieniem procesów gentryfikacji przedstawiony na str. 54.

Badania objęły analizę ilościową opartą o wybrane wskaźniki statystyczne dla miast oraz badania ankietowe i wywiady. Wyniki pierwszej z nich omówiono w podrozdziale 4.1. Wykorzystano 36 wskaźników poziomu rozwoju dla lat 2013-2022. Żałować można, że nie przedstawiono wartości wskaźników ani współczynników korelacji, np. w formie aneksu na końcu pracy. Na str. 95-97 mowa jest o odrzuceniu niektórych wskaźników ze względu na ich silne skorelowanie z innymi. Czy oznacza to, że odrzucono niektóre wskaźniki dla poszczególnych lat, a tym samym zagregowany wskaźnik dla różnych lat oparty był na innym zestawie wskaźników częściowych? Jeśli już zdecydowano się na ilościową analizę poziomu rozwoju miast, to jej wyniki należało odnieść do istniejących kompleksowych analiz poziomu i rozwoju polskich miast, np. studiów Instytutu Rozwoju Miast i Regionów. Brak takiego odniesienia uważam za istotny mankament. Generalnie, przeprowadzona analiza ilościowa nie wnosi w moim opinii nowej wiedzy i nie uprawnia do formułowania na jej podstawie szerszych

wniosków, w szczególności wniosku, że największy wpływ na dynamikę rozwoju miast po 2013 roku miała jakość zarządzania i „komponent przestrzenny” (str. 190). Autor sam zresztą wcześniej stwierdza, że „nie jest możliwe jednoznaczne określenie które z opisywanych zagadnień były głównym czynnikiem wpływającym na rozwój lub stagnację miast” (str. 116). Nie przekonujące jest doszukiwanie się zależności między poziomem rozwoju miast a obowiązywaniem programów rewitalizacji (str. 114-116).

Istotnym elementem pracy było przeprowadzenie rozbudowanych badań ankietowych w kilkudziesięciu miastach, zwłaszcza, że udało się autorowi uzyskać wysoki odsetek zwrotów ankiet (59%). Opis programów rewitalizacji jest jednak nadmiernie szczegółowy i nie dotyczy wpływu na regenerację miast. Wnioski dotyczące wykorzystania narzędzi z ustawy o rewitalizacji są konkretne, ale w zdecydowanej większości również nie dotyczą wpływu na regenerację miast. Z tego punktu widzenia więcej wnosi podrozdział na temat zakresu wdrażania regeneracji miast w związku z prowadzeniem procesu rewitalizacji. Negatywnie oceniono niewielkie rozproszenie przedsięwzięć rewitalizacyjnych poza obszarem rewitalizacji, ale wynika to przede wszystkim z regulacji prawnych, co sam autor podkreśla na końcu pracy.

Najwięcej oryginalnej wiedzy wnoszą w mojej opinii szczegółowe studia przypadku oparte na wywiadach pogłębionych przeprowadzonych w kilku miastach: Bielsku-Białej, Łodzi i Katowicach. W podrozdziale 4.5 zatytułowanym *Uwarunkowania prowadzenia interwencji rewitalizacyjnej i regeneracyjnej* wykazano wpływ wybranych działań i czynników na procesy rewitalizacji niektórych obszarów, ale w ograniczonym stopniu na procesy rozwoju (regeneracji) w skali całych miast. Identyfikację działań, które stanowić mogą stymulatory regeneracji miast znajdujemy w podrozdziale 5.1.5. W podrozdziale 4.6 pt. *Katalog dobrych praktyk* 159-87 pokazano różnorodne działania wpływające na rozwój całych miast, w szczególności w sferze gospodarczej, kultury, edukacji, zieleni miejskiej, transportu oraz informacji przestrzennej. Trafnie zwrócono uwagę, że istotny jest wpływ wielu prezentowanych przedsięwzięć na wizerunek miasta – zarówno ten zewnętrzny, jak i jego postrzeganie przez samych mieszkańców. Ważny jest wniosek, że z punktu widzenia pobudzania procesów regeneracji miast przez przedsięwzięcia rewitalizacyjne „istotny jest nie tylko zakres interwencji, ale stopień integracji prowadzonych działań z innymi politykami w skali miasta oraz zdolność do rozszerzenia pozytywnych efektów rewitalizacji” na całe miasto. Wpływ rewitalizacji na proces regeneracji” jest więc „zdecydowany uwarunkowaniami instytucjonalnymi oraz umiejętnościami zarządczymi” (str. 187).

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska mgr inż. Krzysztofa Kopcia nie jest łatwa do jednoznacznej oceny.

Zacząć trzeba od podkreślenia, że autor podjął się rozwiązania niełatwego problemu zależności między procesami zachodzącymi w różnej skali przestrzennej – działań rewitalizacyjnych realizowanych w wybranych obszarach miasta a rozwojem całego miasta. Uchwycenie tego wpływu jest problemem szczególnie trudnym w przypadku wybranych do badań dużych miast ze względu na ich wielkość oraz złożoność struktury przestrzennej, społecznej i gospodarczej. Nasuwa się refleksja czy nie łatwiej byłoby uchwycić tę relację w miastach małych, które nie były jednak przedmiotem badań.

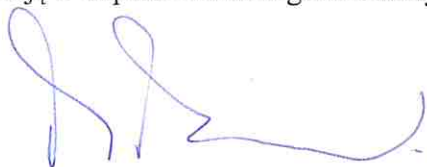
Do zalet rozprawy zaliczyć można wykazanie się przez autora dobrą orientacją w literaturze przedmiotu i zarysowanie szerokiej panoramy ujęć procesów zachodzących w miastach w części koncepcyjno-teoretycznej. Wykorzystane źródła danych i zastosowane metody analizy okazały się tylko w części odpowiednie dla uchwycenia mechanizmów wpływu rewitalizacji na procesy regeneracji miast. Zdecydowanie najwięcej wnoszą w mojej ocenie pogłębione wywiady i szczegółowe analizy kilku wybranych miast, w tym przedstawione w podrozdziale na temat dobrych praktyk, częściowo także badania ankietowe przeprowadzone w kilkudziesięciu miastach. Za potwierdzoną można uznać hipotezę główną mówiącą o tym, że działania rewitalizacyjne nie są wystarczającym bodźcem stymulującym regenerację polskich miast. Nie przekonuje mnie jednak w tym kontekście stwierdzenie, że rewitalizacja nie przekłada się na potrzebę kompleksowego podejścia do miasta jako obszaru problemowego, nie sposób przecież oczekiwać tego od przedsięwzięć rewitalizacyjnych w istniejących ramach prawnych. Za cenne uważam natomiast wskazane przez autora bariery ograniczające oddziaływanie rewitalizacji na regenerację całych miast, w tym silne ukierunkowanie działań rewitalizacyjnych na realizację celów społecznych, rzadkość zintegrowanych, wzajemnie powiązanych działań rewitalizacyjnych mających na celu rozwój gospodarczy, nierzadki brak powiązania z innymi politykami miejskimi, jak również niewielkie zaangażowanie kapitału prywatnego. Istotnym wkładem autora jest ponadto zwrócenie uwagi na wzajemne relacje między procesami gentryfikacji oraz rewitalizacji i regeneracji miast. Zweryfikował pozytywnie trzy z czterech postawionych hipotez szczegółowych, poza hipotezą o braku wpływu działań rewitalizacyjnych na aktywność gospodarczą mieszkańców. Udzielił również odpowiedzi na pytania badawcze, chociaż, jak podkreślono już wcześniej, nie dotyczą one w większości związku rewitalizacji z procesem regeneracji miast.

Pewną słabością jest fakt, że wykorzystana literatura dotycząca prawidłowości rozwoju miast zdominowana jest przez prace polskie, zaskakująco skąpe są natomiast odniesienia do

literatury światowej, zwłaszcza w kontekście ujęć teoretycznych. Niepowodzeniem zakończyła się w mojej ocenie próba ilościowego uchwycenia relacji między działaniami rewitalizacyjnymi a regeneracją, co było jednak niewątpliwie zadaniem trudnym. Nadmiernie rozbudowany jest szczegółowy opis i ocena działań rewitalizacyjnych, nierzadko bez związku z procesami regeneracji miast. Recenzowana praca zawiera także pewną liczbę drobnych błędów językowych (literówek), które nie mają jednak istotnego wpływu na odbiór pracy jako całości.

KONKLUZJA

Ustawa *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* formułuje dwa warunki pozytywnej oceny rozprawy doktorskiej. Pierwszym z nich jest wykazanie się przez kandydata ogólną wiedzą teoretyczną, drugim natomiast oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Pomimo wyrażonych wcześniej uwag krytycznych i wątpliwości, uważam, że autor wykazał się odpowiednią wiedzą teoretyczną, jak również zidentyfikował wybrane mechanizmy wpływu rewitalizacji na regenerację miast, co było celem rozprawy. W efekcie, stwierdzam, że przedstawiona do oceny rozprawa spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim i wnioskuję o dopuszczenie mgr inż. Krzysztofa Kopcia do dalszych etapów postępowania.

Kraków, 18 sierpnia 2026 r.